

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЖУРНАЛІСТИКИ

Брайлян Ольга Михайлівна

УДК 070+004.77(477.87+477.74):81'276.6+007

**ВИСЛОВЛЮВАННЯ ВОРОЖНЕЧІ ЯК ПРОБЛЕМА В
ІНТЕРНЕТ-ВИДАННЯХ (НА ПРИКЛАДІ ОНЛАЙН-ЧАСОПИСІВ
ЗАКАРПАТТЯ ТА ОДЕЩИНИ)**

Спеціальність 061 – журналістика

Автореферат
кваліфікаційної роботи на здобуття
освітнього рівня магістр

Ужгород – 2020

Магістерською роботою є рукопис.

Роботу виконано в Ужгородському національному університеті.

Науковий керівник – канд. філ. наук, доцент
ТАРАСЮК Володимир Юрійович,
Ужгородський національний університет.

Захист відбудеться «22» грудня 2020 р. о ___ годині на кафедрі
журналістики Ужгородського національного університету.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Засоби масової комунікації формують щоденну картину світу, тому поширення в медіа патогенної інформації негативно впливає на суспільство. Висловлювання ворожнечі є каталізатором відповідних дій, тому використання їх журналістами не припустиме. Сучасні комунікаційні процеси вимагають пильного та постійного наукового дослідження відповідних явищ. залишається не вирішеним питання регуляції покарань за hate speech, є потреба аналізу європейського досвіду. Зважаючи на брак осмислення проблеми використання висловлювань ненависті в ЗМІ на регіональному рівні та систематичне поширення відповідної інформації, низьку поінформованість журналістів та суспільства загалом, наша магістерська робота є актуальною. Необхідність досліджень із відповідної проблематики підтверджують і висновки Європейської комісії проти расизму і нетерпимості, оприлюднені в червні 2020 року щодо виконання пріоритетних рекомендацій, наданих Україні у 2017 році.

Дослідниця Т. Кузнецова разом із групою молодих науковців регулярно здійснює моніторинги одеських ЗМІ на предмет наявності мови ненависті в межах проектів «Overcoming Hate Speech in Media» та «Від мови ворожнечі до мови добра». До того ж здійснюються інформаційні кампанії для протидії вербальної агресії. Однак, відповідно до результатів дослідження громадської організації «Інститут масової інформації», проведеного в червні 2020 року, показник мови ворожнечі в інтернет-виданнях Одеси – один із найбільших в Україні.

Водночас у Закарпатській області відчутний брак відповідних досліджень. Моніторинг висловлювань ворожнечі щодо переселенців відбувся в 2014 році, його провело інтернет-видання «Про Захід». У той же час благодійний фонд «Розвиток» дослідив дискримінацію ромів у ЗМІ області.

Магістерська робота – спроба комплексно дослідити висловлювання ненависті в регіональних інтернет-медіа Закарпаття та Одещини, порівняти виявлені види висловлювань ненависті й розробити рекомендації їхнього уникнення.

Стан розробки наукової теми. Визначення поняття, його класифікація не уніфіковані та потребують дослідження. Це, зокрема, пов'язано з новизною терміна «мова ворожнечі», браком теоретичної бази, моніторинрів на регіональному рівні. Ряд зарубіжних науковців розглядали hate speech у своїх розвідках. Етичним аспектом цікавився С.Брайсон, принципи заборони висловлювань ворожнечі вивчав Л. Самнер, В. Коен-Альмагор, Д.Брінк, на початку ХХІ століття. К. Бойл дослідив мову ненависті штату Мен у США. Висловлювання ненависті також досліджували Е. Бейкер, С. Хейман, Б. Парех, М. Герц, П. Молнар, А. Браун, Дж. Говард.

В українському обігові стало поширеним поняття «мова ворожнечі», скальковане з англійського вислову «hate speech». Серед вітчизняних науковців нині немає загальноприйнятого терміна. Дослідники Т. Ісакова, Ю. Чумак, О. Горбачова вживають словосполучення «мова ворожнечі», Г. Почепцов, Г. Прищепа – «мова ненависті», І. Дзялошинський – «мова нетерпимості», Т. Кузнєцова – «риторика ненависті», Г. Шаповалова, Я. Шебештян – «висловлювання ворожнечі / ненависті / огиди».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Магістерська робота є складовою частиною комплексної наукової теми кафедри журналістики ДВНЗ «Ужгородський національний університет»: «Становлення українських національних медіа: проблеми історії, мови й теоретико-практичні новації» (індекс УДК: 070.1 (477); реєстраційна карта № 0116U003325, шифр 8А-2016), що визначена фундаментальним пріоритетним напрямом (згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 07.09.2011 р., № 942). Матеріали пов'язані з Національною стратегією у сфері прав людини, Національним планом дій з виконання резолюції РБ ООН 1325 «Жінки, мир та безпека», Національним планом заходів з виконання другої

фази плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України.

Мета і завдання роботи. Метою магістерської роботи є моніторинг закарпатських та одеських онлайн-медіа на наявність висловлювань ненависті, порівняння та визначення основних тенденцій, вироблення алгоритму розпізнавання та уникнення hate speech.

Для досягнення цілі слід вирішити такі завдання:

- 1) вивчити підходи до визначення поняття «мова ворожнечі»;
- 2) розглянути класифікацію hate speech;
- 3) виявити та проаналізувати інвентар фактів;
- 4) визначити вразливі групи, які стають об'єктом вербальної агресії;
- 5) з'ясувати тенденції поширення мовлення ворожнечі;
- 6) визначити механізм уникнення висловлювань ненависті в медіа.

Об'єктом наукової роботи є онлайн-видання Закарпаття та Одещини.

Предмет дослідження – висловлювання ворожнечі як проблема в інтернет-виданнях.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють 2019-2020 рр. Це дало можливість оцінити сучасний стан використання висловлювань ворожнечі в регіональних інтернет-часописах.

Територіальні межі роботи стосуються Закарпаття та Одещини. Визначено тенденції застосування висловлювань ненависті в прикордонних онлайн-ЗМІ.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою магістерської роботи є системно-цілісний підхід до вивчення тенденцій дослідження висловлювань ворожнечі в регіональних закарпатських та одеських інтернет-ЗМІ. Згідно з темою, метою та завданнями роботи, під час дослідження застосовано такі методи: аналіз наявної теоретичної бази (1.1.), історико-хронологічний – відстеження етапів дослідження висловлювань ненависті (1.2.), гносеологічний – для уточнення змісту дефініцій (1.3., 2.1.), спостереження, контент-аналіз, лексичний аналіз медіатекстів для

відстеження висловлювань ненависті (2.2, 2.3.), порівняння та визначення тенденцій використання hate speech в медійному просторі прикордонних регіонів (2.4.), узагальнення необхідності вироблення інструментів заборони висловлювань ворожнечі та важливості медіаосвіти (3.1., 3.2.).

Новизну дипломної роботи зумовлює те, що немає досліджень, які комплексно визначають тенденції використання висловлювань ворожнечі в ЗМІ прикордонних регіонів.

Уперше:

- Комплексно визначено тенденції вживання висловлювань ворожнечі в прикордонних онлайн-ЗМІ.
- Порівняно види висловлювань ненависті, які трапляються в одеських та закарпатських часописах.
- Запропоновано періодизацію історії досліджень мовлення ворожнечі.

Уточнено:

- Проблему термінологізації поняття hate speech («мова ворожнечі»).
- Механізм протидії поширення висловлювань ненависті.
- Важливість протидії використанню названих одиниць у медіа.

Набуло подальшого розвитку:

- Вироблення усталеної класифікації висловлювань ворожнечі.
- Пропозиція інструментів заборони патогенної інформації на законодавчому рівні.

Особистий внесок полягає в дослідженні висловлювань ворожнечі в закарпатських та одеських онлайн-ЗМІ, визначенні тенденцій застосування, пропозиції періодизації історії досліджень мовлення ненависті.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження оприлюднені в доповідях і виступах на IV Міжнародній науково-практичній

конференції студентів та аспірантів «Актуальні проблеми філології та журналістики» 23–24 квітня 2020 року в Ужгородському національному університеті.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів визначається можливістю їхнього застосування при розв’язанні академічних наукових і навчальних проблем, у державній практиці. Матеріали можна застосувати при підготовці медіафахівців, представників правоохоронних структур, у курсах медіаграмотності. У контексті євроінтеграції наукова розвідка сприятиме формуванню толерантного суспільства, протидії дискримінації окремих груп. Окремі пропозиції доцільно врахувати в державній інформаційно-мовній та гуманітарній політиці Закарпаття та Одещини. Матеріали можна використати в підручниках, навчальних посібниках, курсах із медіаграмотності. Також надбання нашої роботи можуть бути розвинуті та слугувати для написання нових досліджень.

Структура дослідження зумовлена логікою викладу. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури (122 позиції), додатків (11 сторінок). Загальний обсяг – 122 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** зазначено проблему, актуальність, новизну, об’єкт, предмет, мету, завдання, аспекти, методи дослідження, оглянуто емпіричні й теоретичні джерела, особистий внесок.

У **першому розділі** – «Природа hate speech: визначення та історія поняття» – розглянуто висловлювання ворожнечі як частину патогенної інформації, проблему номінації поняття, історія дослідження.

У підрозділі 1.1. «*Висловлювання ворожнечі як патогенна інформація*» з’ясовно, що негативний вплив висловлювань ворожнечі на аудиторію, апелювання до агресії дає підстави вважати їх патогенними. Патогенні тексти, подібно до вірусів, швидко поширюються та «інфікують»

реципієнтів, залякуючи їх. Розмежування людей чи окремих груп на «ми – інші», навішування ярликів, твердження про згубний вплив окремих груп в журналістських текстах призводить до реальної загрози. Висловлювання насильства при постійному їх повторюванні трансформуються в дії насильства.

У підрозділі 1.2. *«Історія дослідження агресивної риторики»* визначено, що активне привернення уваги до проблеми дискримінації почалося в 1960-их роках, а власне термін hate speech ввела в обіг юристка Марі Мацуда в 1989 р. Нами запропоновано періодизацію історії досліджень висловлювань ненависті із зазначенням 6 етапів у наукових спільнотах країн Європи: 1960-ті роки – поширення ідей рівності серед учасників рухів за громадянські права; 1989 р. – перша поява поняття hate speech у статті «Реакція громадськості на расистські висловлювання: враховуючи історію жертви» Марі Мацуди. 1989 р. – перша поява поняття hate speech у статті «Реакція громадськості на расистські висловлювання: враховуючи історію жертви» Марі Мацуди; 1990-ті – дослідження висловлювань ненависті як передумови насильства (Т. ван Дейк, Р. Водак, Д. Бутлер); Від 2000 р. – осмислення співвідношення hate speech та свободи слова; 2009 р. – дослідження інструментів заборони hate speech (Е. Бейкер, С. Хейман); 2010 – 2020 - дослідження висловлювань нетерпимості в заявах публічних осіб та ЗМІ, вироблення методології мовного дослідження агресії, осмислення поняття hate speech (С. Бонаккі, Е. Кейтлін, А. Браун та ін.). Періодизації історії досліджень висловлювань ненависті в Україні: 1991 р. – проголошення Незалежності України, рух за рівні права громадян; 2006–2007 рр. – поява поняття «мова ворожнечі» серед вітчизняних науковців; 2008 р. – дослідження «Мова ворожнечі: ксенофобія чи безладність» О. Горбачової; 2009-2013 – точкові дослідження висловлювань ненависті в українських медіа; 2014 р. – активізація моніторинрів hate speech у зв'язку з російською агресією; 2015 – 2020 – дослідження формулювання поняття «мова ворожнечі», аналіз чутливих груп, факторів поширення агресивної риторики

(Т. Ісакова, Ю. Чумак, О. Горбачова, Г. Почепцов, Кузнєцова та ін.). Визначено, що вітчизняні дослідження «відстали» на 30 років, але в них існує велика потреба.

У підрозділі 1.3. *«Проблема номінації поняття»* визначено, що актуальним серед науковців є не тільки розробка універсального визначення, а й власне номінація поняття hate speech, яке є okazіональним як в оригіналі, так і в перекладі. Поширений термін «мова ворожнечі» містить суперечності, тому краще вживати його у варіанті «висловлювання ворожнечі». Щодо дефініції, то найпоширенішою залишається запропонована Радою Європи, відповідно до якої hate speech – усі форми вираження (провокування, пропагування, сприяння чи виправдання) расової ненависті, ксенофобії, антисемітизму й інших форм ненависті, що ґрунтуються на нетерпимості, яка може виражатися у вигляді агресивного націоналізму, етноцентризму, дискримінації і ворожнечі по відношенню до меншин, мігрантів та людей з іммігрантським походженням.

У II частині – «Тенденції використання висловлювань ворожнечі в медійному просторі Закарпаття та Одещини як прикордонних регіонів» – досліджено питання класифікації висловлювань ненависті, дібрано, класифіковано та систематизовано окремі приклади досліджуваного явища, на підставі емпіричного матеріалу досліджено прояви мови ворожнечі в регіональних медіа, визначено вразливі групи, які стають об'єктом вербальної агресії.

У підрозділі 2.1. *«Питання класифікації висловлювань ненависті»* розглянуто види висловлювань ненависті. Дослідники дотепер не зійшлися на єдиній думці стосовно класифікації висловлювань ненависті. Серед дослідників висловлювань ненависті найпопулярнішою є класифікація інформаційно-аналітичного центру «Сова», де виокремлено такі види: прямі чи завуальовані заклики до насилля або дискримінації, виправдування випадків насилля, дискримінації, заклики не дати групі можливості закріпитися в регіоні, твердження про кримінальність, неповноцінність,

моральні недоліки, згубний вплив певної групи, твердження про історичні злочини окремої спільноти, виправдання історичних випадків насильства й дискримінації, цитування ксенофобських висловлювань і текстів без коментаря журналіста, заперечення громадянства, звинувачення групи в спробах захоплення влади або в територіальній експансії.

У підрозділі 2.2. *«Репрезентація висловлювань ворожнечі в закарпатських інтернет-виданнях»* досліджено «Mukachevo.net», «Голос Карпат», «032.ua». Найчисельнішу групу аналізованих ЗМІ прикордонних регіонів становить згадка етнічних груп у кримінальних хроніках, зокрема, при висвітленні незаконного перетину кордону. У закарпатських медіа така проблема набагато відчутніша (у негативному контексті згадуються українці, узбекці, азербайджанці, німці, угорці, австрійці, афганці, турки, грузини, росіяни, румуни, молдовани, чехи, єгиптяни, йорданці, іракці, індійці, литовці, поляки, шрі-ланкці та бангладешці; африканці, азіати; хасиди). Специфічними темами закарпатського інформаційного поля, у яких можуть траплятися висловлювання ненависті, – українсько-угорські відносини та русинське питання.

Проблемою є називання представників груп у кримінальних хроніках, часто із порушенням презумпції невинуватості. У таких матеріалах найчастіше фігурували закарпатці. Постійне наголошення на кримінальній поведінці ромів закріплює асоціальність цієї спільноти. На противагу висловлюванням ворожнечі щодо ромів необхідно висвітлювати в ЗМІ позитивний досвід, пов'язаний із ними. А поширення відео, у якому вчиняють самосуд, неприпустиме, і так само сприяє поширенню насильству. Висловлювання ненависті часто траплялися при висвітленні вирубки лісу та проблеми наркотиків. Виявлено навішування ярликів на росіян як терористів. Рідко траплялися порушення стосовно людей з інвалідністю (некоректно – «інваліди») та осіб без постійного місця проживання (неправильно – «бомжі»).

У закарпатських медіа не представлено hate speech, спрямованої на осіб чи групи, виокремлені за гендерною належністю, сексуальною орієнтацією, а також щодо внутрішньо переміщених осіб, які часто стають об'єктами мови ворожнечі.

У підрозділі 2.3. «Виявлення агресивної риторики в одеських онлайн-ЗМІ» проаналізовано видання «Думська», «048.ua», «Таймер». Одні з найчастіше вживаних висловлювань ворожнечі стосуються соціальних груп: осіб з інвалідністю, без постійного місця проживання. На відміну від закарпатських медіа, менше послідовної згадки національності в контексті правопорушень на кордоні. Натомість має місце навішування ярликів на військовослужбовців, котрих регулярно іменують лексемою негативної конотації «атошник». Зафіксовано також занурення груп у негативний контекст (одеситів, діпропетровців, кіровоградців; турків, ізраїльтян). Є поодинокі випадки називання етнічної належності при висвітленні порушень перетину кордону (українці, румуни). Простежується закріплення стереотипу про кавказців як правопорушників, зокрема крадіїв.

У підрозділі 2.4. «Тенденції використання hate speech в медійному просторі прикордонних регіонів» визначено найпоширеніші та специфічні види висловлювань ворожнечі. Експеримент, при якому впродовж вересня 2020 року здійснено аналіз публікацій сайтів однієї франшизи: закарпатського «032.ua» та одеського «048.ua», підтвердив, що в ЗМІ південного регіону висловлювання ворожнечі вживаються рідше. Усього проаналізовано по 900 матеріалів (близько 30 на день) – разом 1800. Відсоток висловлювань ненависті в «032.ua» становить 9,8 % від загальної кількості публікацій. У виданні «048.ua» зафіксовано в 3,5 рази менше висловлювань ненависті: 2,5 % від проаналізованих публікацій. Таким чином, регулярні моніторинги в одеських ЗМІ мають ефект. Скажімо, замість називання етносу в текстах вживають лексеми «іноземець», «громадянин іншої держави».

Звернено увагу, що контекст впливає і на «розширення тематики» висловлювань ненависті. Зокрема, із появою пандемії з'явилися нетолерантні

вислово стосовно китайців, оскільки в їхній країні зафіксували перші випадки захворювання. Крім того, негативний вплив на суспільство та провокування агресії можуть чинити й світлини зі сценами насильства.

Загалом будь-які згадки представників етнічних, релігійних, соціальних груп формують їхній негативний образ, а тому є неприпустимими.

У III розділі – «Перспективи мінімізації вживання висловлювань ненависті» розглянуто інструменти встановлення відповідальності, окреслено важливість медіаосвіти для подолання проблеми.

У підрозділі 3.1. *«Встановлення відповідальності за поширення риторики ворожнечі»* вивчено дискусії щодо заборони висловлювань ворожнечі, яка може розцінюватися, як обмеження свободи слова. Ми є прихильниками обмеження цілеспрямованих образ на основі расової, статевої належності, релігійних оглядів, етнічного походження, сексуальної орієнтації або інших ознак окремих осіб чи груп. Уважаємо, що висловлювання ненависті можуть стати підґрунтям до агресивних дій. Ряд міжнародних документів забезпечують рівноправність людей, і ми наголошуємо на необхідності їх дотримання.

В українському законодавстві взагалі немає поняття «висловлювання ворожнечі». Зважаючи на прогалини в законодавстві, дискусії навколо закону про медіа в Україні, можемо прогнозувати, що запровадження в нормативно-правових актах поняття «висловлювання ворожнечі», визначення чітких критеріїв адміністративної та кримінальної відповідальності за їхнє поширення буде довготривалим.

У підрозділі 3.2. *«Алгоритм визначення hate speech та важливість медіаосвіти для подолання проблеми»* визначено, що для протидії поширення висловлювань ворожнечі необхідно розвивати медіаосвіту, притому – не тільки медійників. Оскільки лєвова частка емпіричного матеріалу (згадка етносів у кримінальному контексті), – не власне журналістські матеріали, а прєсрєлізи правоохоронних органів, то останнім також потрібно вивчати проблему.

Дослідження підтверджують, що мінімізувати поширення агресивної риторики дозволяють регулярні моніторинги та просвітницькі заходи.

Указівка на громадянство, на нашу думку, не є важливою в зазначених публікаціях. А регулярна згадка у кримінальних хроніках представників певних держав дає привід вважати їх постійними порушниками закону, а отже принижує національну честь й гідність. Узагалі, першоджерелом таких повідомлень, за нашим спостереженням, є прес-служби Державної прикордонної служби України, Державної фіскальної служби, прокуратури Закарпатської області тощо. Отож, щоб подолати проблему, необхідно, аби висловлювання ворожнечі не поширювали працівники прес-центрів правоохоронних структур, адже журналісти, не редагуючи прес-релізів, публікують їх. Це може бути спричинено браком часу або через неусвідомлення.

Саме тому необхідно здійснювати кампанії з інформування громадськості про негативні наслідки hate speech, її види, шляхи розпізнавання. У цьому контексті цінним є досвід проведення відповідних заходів в різних регіонах України. До прикладу, Одеська обласна організація «Комітету виборців України» за фінансової підтримки Посольства Федеративної Республіки Німеччини в Україні в 2017 році впровадила ініціативу «Мова ворожнечі» в українських ЗМІ: ідентифікація та протидія». У її контексті організовано тренінги, круглі столи для журналістів, блогерів, студентів у Одесі, Херсоні, Чернівцях.

У межах проекту «Overcoming Hate Speech in Media, Southern Regions, Ukraine», що реалізується за підтримки Офісу Верховного комісара з прав людини ООН (Женева) з грудня 2017-ого до грудня 2018 року, здійснили моніторинг ЗМІ на півдні України (Одеська, Миколаївська, Херсонська області) для оцінки рівня мовної агресії. Також організували тренінги, форуми для молодих журналістів, правозахисників.

На Закарпатті семінар «Україна: мова ворожнечі у часи війни» у 2014 році провів журналіст, співкоординатор проекту «Без кордонів», координатор

Ресурсного центру для допомоги вимушеним переселенцям Максим Буткевич. Розробка проблематики започаткована й на кафедрі журналістики Ужгородського національного університету. Виявлення агресивної риторики здійснюється в межах вивчення дисциплін. Скажімо, студенти проаналізували низку закарпатських онлайн-видань, аби перевірити їх на наявність нетолерантних висловлень.

На наш погляд, низький рівень професіоналізму – прямий наслідок використання мови нетерпимості. Розпізнавання таких висловлювань необхідно включити в навчальні програми підготовки журналістів. Такі програми вже розроблено викладачами журналістики з різних закладів вищої освіти України у виданні «Права людини та медіадіяльність», що стало результатом реалізації програми стажування «Академія з прав людини для журналістів і журналісток» за фінансування Програми розвитку ООН в Україні та Міністерства закордонних справ Данії.

Для мінімізації hate speech вважаємо за необхідне підвищувати рівень медіаграмотності майбутніх медійників, журналістів-практиків, громадськості, інформуючи про явище мови ворожнечі, можливості її розпізнавання та уникнення. Задля цього корисно влаштовувати лекції, тренінги, круглі столи, які вже були реалізовані в Україні, а також розглядати відповідні теми в межах навчального процесу при підготовці фахівців зі спеціальності «Журналістика». Дібрані нами приклади стануть у пригоді при ілюструванні видів висловлювань ненависті.

Також зазначимо, що практика засвідчує дієвість здійснення моніторингу висловлювань ворожнечі. Так, в одеських інтернет-виданнях частота використання висловлювань ненависті менша порівняно із закарпатськими.

Загалом розвиток критичного мислення, утвердження принципів толерантності та гуманізму є основою протидії поширення висловлювань ненависті.

ВИСНОВКИ

1. Вивчено підходи до визначення поняття «мова ворожнечі». З'ясовано, що серед іноземних та вітчизняних науковців існують протиріччя термінологізації вислову hate speech, який українською перекладено як «мова ворожнечі». Більш коректним вважаємо термін «висловлювання ворожнечі».

2. Розглянуто класифікацію hate speech та визначено, що залежно від регіону можуть бути специфічні види висловлювань ненависті (на прикладі аналізу контенту ЗМІ прикордонних регіонів). Наприклад, русинське питання та українсько-угоорські відносини в закарпатських виданнях, послідовна згадка етнічних груп як порушників правил переходу кордону (у закарпатських та одеських виданнях).

3. Визначено найпоширеніші види висловлювань ненависті в онлайн-медіа «Mukachevo.net», «Голос Карпат», «0312.ua» та «Думская», «Таймер», «048.ua» за 2019-2020 рр.)

4. Виявлено найпоширеніші види висловлювань ненависті: називання представників окремих груп у кримінальних хроніках, часто із порушенням презумпції невинуватості (найчастіше в регіональних медіа фігурують місцеві жителі), наголошення на згубному впливі ромів і кавказців, некоректні терміни про осіб інвалідністю («інваліди»), осіб без постійного місця проживання («бомжі»), військовослужбовців («атошники»).

5. Здійснено порівняння частотності вживання висловлювань ненависті в закарпатських та одеських ЗМІ. У ході контент-аналізу матеріалів медіа «032.ua» і «048.ua» за вересень 2020 року бралось по 900 матеріалів. Відсоток висловлювань ненависті в «032.ua» становить 9,8 % від загальної кількості публікацій. У виданні «048.ua»

зафіксовано в 3,5 рази менше висловлювань ненависті: 2,5 % від проаналізованих публікацій.

6. З'ясовано, що регулярні моніторинги висловлювань ненависті в ЗМІ (які здійснюються в південних регіонах України) мають ефект. Скажімо, замість називання етносу в текстах вживають лексеми «іноземець», «громадянин іншої держави».

7. Проаналізовано: контекст впливає на «розширення тематики» висловлювань ненависті. Зокрема, із появою пандемії з'явилися нетолерантні висловлювання стосовно китайців, оскільки в їхній країні зафіксували перші випадки захворювання. Крім того, звернено увагу на негативний вплив на суспільство та провокування агресії світлинами зі сценами насильства, поширені в ЗМІ.

8. Визначено, мінімізації поширення агресивної риторики сприяє медіаосвіта, притому – не тільки медійників. Оскільки лівова частка емпіричного матеріалу (згадка етносів у кримінальному контексті), – не власне журналістські матеріали, а пресрелізи правоохоронних органів, то останнім також потрібно вивчати проблему. Уникати поширенню висловлювань ненависті дозволяють регулярні моніторинги та просвітницькі заходи. Загалом розвиток критичного мислення, утвердження принципів толерантності та гуманізму є основою протидії поширенню висловлювань ненависті.

**СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ
ЗА ТЕМОЮ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ**

1. Брайлян О. Мова ворожнечі в закарпатських інтернет-ЗМІ (на прикладі «Закарпаття онлайн» та Uzhgorod.net.ua). *Студії з філології та журналістики: зб. наук. праць*. Ужгород: Говерла. 2018. Вип. 5. С. 401-404.

2. Брайлян О. «Мова ворожнечі» замість «мовлення ворожнечі»: проблема поширення некоректного терміна. *Студії з філології та журналістики: зб. наук. праць*. Ужгород: Говерла. 2020. Вип. 6. С. 182-185.

АНОТАЦІЯ

Брайлян О. М. Висловлювання ворожнечі як проблема в інтернет-виданнях (на прикладі онлайн-часописів Закарпаття та Одещини).

Дипломна робота на здобуття освітнього рівня магістр. Галузь знань: 06 – «Журналістика». Спеціальність: 061 – «Журналістика». Спеціалізація: – «Журналістика». Ужгород, 2020.

У дипломній роботі комплексно досліджено тенденції поширення висловлювань ворожнечі в інтернет-виданнях Закарпаття та Одещини. Порівняно види висловлювань ненависті, які трапляються в одеських та закарпатських часописах. Запропоновано періодизацію історії досліджень мовлення ворожнечі. Вивчено проблему термінологізації поняття hate speech («мова ворожнечі»). Надаються механізми протидії поширення висловлювань ненависті та уточнено важливість протидії використанню названих одиниць у медіа за допомогою медіаосвіти серед журналістів, представників правоохоронних органів та аудиторії ЗМІ.

Виявлено найпоширеніші види висловлювань ненависті: називання представників окремих груп у кримінальних хроніках, часто із порушенням презумпції невинуватості (найчастіше в регіональних медіа фігурують місцеві жителі), наголошення на згубному впливі ромів і кавказців, некоректні терміни про осіб інвалідністю, людей без постійного місця проживання, військовослужбовців. Простежено, що регулярні моніторинги висловлювань ненависті в ЗМІ мають ефект.

Ключові слова: висловлювання ворожнечі, інтернет-ЗМІ, регіональні видання, дискримінація, журналістські публікації.

АННОТАЦИЯ

Брайлян О. М. Высказывания вражды как проблема в интернет-изданиях (на примере онлайн-СМИ Закарпатья и Одесской).

Дипломная работа на соискание образовательного уровня магистр. Отрасль знаний: 06 - «Журналистика». Специальность: 061 - «Журналистика». Специализация: - «Журналистика». Ужгород, 2020.

В дипломной работе комплексно исследованы тенденции распространения высказываний вражды в интернет-изданиях Закарпатья и Одесской области. Сделано сравнение видов высказываний ненависти, которые случаются в одесских и закарпатских СМИ. Предложена периодизация истории исследований речи вражды. Изучена проблема терминологизации понятие hate speech («язык вражды»). Предоставляются механизмы противодействия распространения высказываний ненависти и уточнена важность противодействия использования названных единиц в медиа с помощью медиаобразования среди журналистов, представителей правоохранительных органов и аудитории СМИ.

Выявлено распространенные виды высказываний ненависти: названия представителей отдельных групп в криминальных хрониках, часто с нарушением презумпции невиновности (чаще всего в региональных медиа фигурируют местные жители), подчеркивание пагубного влияния ромов и кавказцев, некорректные термины о лицах инвалидностью, людях без определенного места жительства, военнослужащих. Прослежено, что регулярные мониторинги высказываний ненависти в СМИ имеют эффект.

Ключевые слова: высказывания вражды, интернет-СМИ, региональные издания, дискриминация, журналистские публикации.

SUMMARY

Brailian O. M. Hate speech as a problem in internet media (on the example of online media of Transcarpathia and Odessa).

Thesis for the master's degree. Field of knowledge: 06 - "Journalism". Specialty: 061 - "Journalism". Specialization: - "Journalism". Uzhhorod, 2020.

In the diploma work the tendencies of distribution of expressions of enmity in the online editions of Transcarpathia and Odesa region are comprehensively investigated. The types of hate speech that occur in Odessa and Transcarpathian magazines are compared. The periodization of the history of hate speech research is proposed. The problem of terminologizing the concept of hate speech has been studied. Mechanisms for counteracting the spread of hate speech are provided and the importance of counteracting the use of these units in the media through media education among journalists, law enforcement officials and the media audience is clarified.

The most common types of hatred were identified: naming representatives of certain groups in criminal chronicles, often with a violation of the presumption of innocence (most often in the regional media there are locals), emphasis on the pernicious influence of Roma and Caucasians, incorrect terms about people with disabilities, people without permanent residence . It has been observed that regular monitoring of hate speech in the media has an effect.

Key words: hate speech, online media, regional media, discrimination, journalistic publications.

БРАЙЛЯН ОЛЬГА МИХАЙЛІВНА

**ВИСЛОВЛЮВАННЯ ВОРОЖНЕЧІ ЯК ПРОБЛЕМА В
ІНТЕРНЕТ-ВИДАННЯХ (НА ПРИКЛАДІ ОНЛАЙН-ЧАСОПИСІВ
ЗАКАРПАТТЯ ТА ОДЕЩИНИ)**

Спеціальність 061– журналістика

АВТОРЕФЕРАТ

кваліфікаційної роботи на здобуття
освітнього рівня магістр

На правах рукопису.